

**การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจ
บนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท**
Potential development of community self-management on the base
economic sufficiency economy philosophy in Chainat

หทัยชนก คะตะสมบุญ¹

Received : August 20, 2018

Revised : March 12, 2019

Accepted : May 5, 2019

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชนด้านเศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์ และการพูดคุยแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการกับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำอาวุโสภายในชุมชน สมาชิกของกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของตนเองและชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ขององค์กรพัฒนาชุมชน และสมาชิกชุมชนทั่วไป การสนทนากลุ่ม (Focus group) โดยผู้วิจัยใช้วิธีการนี้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่เป็นองค์ความรู้ในเรื่อง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของสมาชิกในชุมชนรวมทั้งสมาชิกกลุ่มต่างๆ ภายในชุมชน และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม โดยที่ศึกษาถึงวิธีการ กระบวนการที่ผู้นำชุมชนและสมาชิกภายในชุมชนนำมาประยุกต์ใช้ในพัฒนาศักยภาพของตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นผู้วิจัยนำกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน ตลอดจนเข้าร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลร่วมกัน และร่วมวิเคราะห์ข้อมูลให้ความคิดเห็น ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนท้องถิ่น

ผลการศึกษาผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ชุมชนได้นำวิถีธรรมชาติ และวิถีชีวิตตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในทุกระดับทั้งในระดับบุคคล ระดับครัวเรือน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ E-mail:hataichanok.naok@gmail.com

และระดับชุมชน โดยในระดับบุคคลได้ดำเนินกิจกรรม การปรับเปลี่ยนแนวคิดทัศนคติ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำรงชีวิต การปลูกจิตสำนึกตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเรียนรู้ตนเอง จัดทำแผนชีวิตเพื่อการพัฒนาตนเอง การจัดทำบัญชีครัวเรือน และการสร้างภูมิคุ้มกันด้วยการออมโดยเริ่มต้นจากระดับครัวเรือน มีกิจกรรมการลดรายจ่ายของครัวเรือน กิจกรรมเพิ่มรายได้ เช่น การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร ด้วยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ น้ำหมักชีวภาพที่ทำใช้เอง ซึ่งนอกจากลดต้นทุนการผลิตแล้วยังไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม กิจกรรมการเรียนรู้ เกิดขึ้นกระบวนการส่งเสริมโดยแกนนำของชุมชนได้เข้ารับการอบรมทบทวน เพิ่มพูนความรู้ ความเชี่ยวชาญ ในกิจกรรมเป็นประจำมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน ระหว่างครัวเรือนที่มีกิจกรรมอาชีพคล้ายกัน การศึกษาดูงาน เพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานกิจกรรมในชุมชน อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ของหมู่บ้าน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งทุกกลุ่มในชุมชนบ้านเนินกลาง มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของชุมชนและการจัดอันดับความสำคัญของปัญหาในชุมชน อีกทั้งมีการวางแผนเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาเพื่อการจัดการตนเองของชุมชนโดยประยุกต์ใช้องค์ความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำสำคัญ: ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการตนเอง การพัฒนาแบบยั่งยืน

Abstract

Potential development of community self-management on the base economic sufficiency economy philosophy in Chainat” is aiming at; 1) To study the current situation, problems and needs of the community. 2) To develop the community's potential for self-management in the economy based on Sufficiency Economy Philosophy. is a qualitative research, using a formal and informal interview with key informants such as community leaders, both formal and natural leaders, elders within the community, members of various groups such as government officers, corporate development officers, and general members in the community. In addition to, the focus approach is used in order for collecting the data on the knowledge related to the adaptation of the community members and of the various groups in the community; and the observation is used the participating observation approach by studying the methodology, process with the community leaders, members in regard to self-management guideline of the sufficiency economy. Therefore, the researcher of this study has participated in the community's activities, exchange the knowledge, share information, including

opinion analyzing that could enable the researcher to learn together with the local community.

The findings of this research “Knowledge of community self management based on the guidelines of the sufficiency economy, Ban Noen Klang”; community has brought the natural way and a way of life based on the sufficiency economy philosophy applied at all levels, both on a personal, household, and community level. In regard to the personal level, it has carried out the activities such as attitude, behavior modification to life, awareness raising to the community based on the philosophy of sufficiency economy, self- learning, life planning for their own development, family financial management. An immunization with savings starting at the household level, having a reduction expenditure activity as well as an increasing revenue, for instance, reducing the cost of agricultural production by using the organic fertilizers, and bio-fermented water which affecting not only to lower production cost but also doesn’t cause any negative impact on health and the environment. Learning activity arising from the promotion process of the community leader regularly to attend the refreshing, enhancing, expertise training the knowledge; exchanging knowledge among the communities, households with whom obtain a similar professional activities; exposure visit in order to develop knowledge, wisdom, and optimize operational activities in the community such as saving group production, cremation society of funds, farmers group, the processing community which all groups in Ban Noen Klang community has organized the exchange leaning forum, analysis the strengths and the weaknesses of the community and to priority the problems in the community, included having the plan, selecting the appropriate activities that lead problem solving and self-management of communities by adapting the sufficiency economic knowledge to drive the community development in ways that consistent with the various community context.

Keyword: Sufficiency Economy Philosophy Self-management Sustainable Development

1.บทนำ

วิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมาเป็นบทเรียนของการพัฒนาที่ไม่สมดุลและไม่มีเสถียรภาพ ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในวงกว้าง ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ไม่คำนึงถึงระดับความเหมาะสมกับศักยภาพขององค์กร ภูมิสังคมของ

ประเทศ หรือความพร้อมของคนและระบบ นอกจากนี้แล้ว การหวังพึ่งพิงความรู้ เงินลงทุน หรือตลาดจากภายนอกประเทศมากเกินไป โดยไม่เตรียมสร้างพื้นฐานภายในประเทศให้มั่นคง และเข้มแข็ง หรือสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อให้สามารถพร้อมรับความเสี่ยงจากความผันผวนของปัจจัย ภายในและภายนอกในขณะเดียวกันปัญหาซึ่งทับถมมาอย่างต่อเนื่องกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ทางเศรษฐกิจและสังคม ได้ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำในการกระจายทุน กระจายความเจริญ และ กระจายรายได้ระหว่างกลุ่มคนและในเชิงพื้นที่ เกิดปัญหาทางสังคมย่อยย้อนทางศีลธรรม ความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมที่ดีของสังคมไทย ตลอดจนความเสื่อมโทรมของทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมการพัฒนาประเทศที่ผ่านมาทำให้สังคมไทยอ่อนแอเนื่องจากการพัฒนาที่ไม่ ยั่งยืนไม่สมดุลมุ่งที่ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจแต่ไม่ได้สร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับมนุษย์ที่เป็นทั้ง ผู้ผลิตและผู้บริโภค การดำเนินกิจกรรมการผลิตและการบริโภคที่ผ่านมาจึงขาด “ปัญญา” ทำให้ การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นแบบแยกส่วนใช้ “เงิน” เป็น “เป้าหมาย” โดยไม่คำนึงถึงผลเสียที่ตามมาจึง มักเกิดปัญหาหรือความทุกข์การขาดปัญญาความรู้สึ้นเข้ากับความโลภเห็นแก่ได้เพียงระยะสั้นไม่ นึกถึงอนาคตของทั้งตนเองและผู้อื่นจึงแข่งขันกันผลิตและบริโภคอย่างฟุ่มเฟือยแย่งกันใช้ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่จำกัดเพื่อสนองความต้องการที่ไม่จำกัดและไม่รู้จักพอของมนุษย์เมื่อไม่ รู้จักพอก็ก่อให้เกิดความวิปริตทางธรรมชาติและวิปริตทางความคิดก่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจและสังคม เกิดความย่อยย้อนทางศีลธรรมความเสื่อมสลายของวัฒนธรรมตลอดจนความเสื่อมโทรมของ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

“เศรษฐกิจพอเพียง”เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริส ู่แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปีตั้งแต่ก่อนเกิด วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้นสามารถ ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่างๆซึ่งเป็นปรัชญาที่ชี้ ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัวระดับชุมชนจนถึง ระดับรัฐทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางโดยเฉพาะการพัฒนา เศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณความมี เหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆอัน เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายในทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ความรอบคอบและ ความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆมาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติให้มีสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต ให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียรมีสติปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดีดังนั้น เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ ถึงแนวทางปฏิบัติตนโดยคำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อ พร้อมรับต่อความเสี่ยงบนพื้นฐานของความรอบรู้ความรอบคอบระมัดระวังและคุณธรรมการใช้ ความรู้อย่างถูกหลักวิชาการด้วยความรอบคอบและระมัดระวังควบคู่ไปกับการกระทำที่ไม่ เบียดเบียนกันกาแบ่งปันช่วยเหลือซึ่งกันและกันความร่วมมือปรองดองกันในสังคมจะสร้างสายใย

เชื่อมโยงคนในภาคส่วนต่างๆของสังคมเข้าด้วยกันสร้างสรรค์พลังในทางบวกนำไปสู่ความสามัคคี การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนและการพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549)นับตั้งแต่มีการจัดทำมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ปีพ.ศ. 2504-2509นั้นได้มีการปรับปรุงแผนพัฒนามาโดยตลอดและในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่8 ที่เริ่มให้ความสำคัญกับแนวทางและเป้าหมายในการรับฟังความคิดเห็นจากภาคีพัฒนาเข้าร่วมด้วยว่าการพัฒนาโดยมีทิศทางคนเป็นศูนย์กลางไปสู่เป้าหมายของการที่จะให้แข็งแกร่งไปสู่การพัฒนาที่ก้าวหน้าขึ้นโดยยังดูในเรื่องของการกระจายรายได้ดูเรื่องขีดความสามารถในการแข่งขันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เริ่มบรรจุเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาไว้ในแผนพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมเริ่มพูดถึงเรื่องการเปลี่ยนแปลงพูดถึงเรื่องข้อตกลงทางการค้าพูดถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากวิกฤตเศรษฐกิจพูดถึงความอ่อนแอในโครงสร้างเศรษฐกิจไทยยึดความไปสู่จุดสมดุลตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเน้นความรู้จริยธรรมมีกลไกและระเบียบที่เอื้อต่อการพัฒนาที่สร้างความเป็นธรรมในสังคมปัจจุบันในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่10 ได้กำหนดพันธกิจของการพัฒนาที่สำคัญไว้5 ด้านดังนี้1) พัฒนาคุณภาพคนในชาติให้มีความรู้คู่คุณธรรมและสร้างสังคมฐานความรู้ให้เป็นภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงมีการปฏิรูปการศึกษาในทุกระดับเพื่อให้ผู้เรียนมีกำลังปัญญาในการพัฒนาประเทศรู้เท่าทันและก้าวไปกับโลกอย่างมั่นคงมีจิตสำนึกในด้านความเป็นไทยยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรมของศาสนาต่างๆและอื่นๆ2) ปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งมั่นคงแข่งขันได้และเป็นธรรมเน้นการพึ่งตนเองลดการพึ่งพาจากภายนอกมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีมีคุณภาพกระจายการพัฒนาอย่างเป็นธรรมปรับโครงสร้างภาคเกษตรอุตสาหกรรมและบริการสู่การผลิตฐานความรู้การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสากลให้สมดุลปรับโครงสร้างพื้นฐานและโลจิสติกส์พลังงานองค์ความรู้กลไกที่เกี่ยวข้องและอื่นๆ3) เสริมสร้างความเท่าเทียมและความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมรวมพลังเป็นเครือข่ายการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมุ่งความหลากหลายทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยลดเงื่อนไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธีสร้างสันติสุขและความสมานฉันท์ในสังคมไทยกับสังคมของโลก4) ดำรงไว้ซึ่งความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดีมุ่งให้ชุมชนมีองค์ความรู้และภูมิคุ้มกันมีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการทรัพยากรการอนุรักษ์คุ้มครองทรัพยากรความหลากหลายทางชีวภาพให้เป็นฐานที่มั่นคงของสังคมไทย5) พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลในทุกระดับมีการกระจายอำนาจเสริมสร้างประชาธิปไตยบริหารจัดการด้วยความโปร่งใสรับผิดชอบต่อสาธารณะยุติธรรม (สมพงษ์จิตระดับสูงยังคะวาทีน, 2549)

“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นปรัชญาที่มุ่งเน้นให้ยึดหลักทางสายกลางและความไม่ประมาทคำนึงถึงความพอประมาณความมีเหตุผลการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัวตลอดจนการใช้ความรู้ด้วยความรอบคอบระมัดระวังและมีคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจและการกระทำทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับนำหลักปรัชญาไปเป็นพื้นฐานและแนวทางในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนประชาชนอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขสังคมมีความเข้มแข็งและประเทศชาติมั่นคงซึ่งจะนำไปสู่การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้

เกิดผลในทางปฏิบัติในทุกภาคส่วนของสังคมอย่างจริงจังในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555 – 2559) โดยมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาว่า “ประเทศมีความมั่นคงเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง” กำหนดพันธกิจหลักในการพัฒนาประเทศไว้ 3 พันธกิจ ได้แก่ การพัฒนาฐานการผลิตและบริการ การสร้างความเป็นธรรมและ ลดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สังคม และสร้างภูมิคุ้มกันจากวิกฤตการณ์ และ กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาไว้ 7 ยุทธศาสตร์ได้แก่ การสร้างฐานการผลิตให้เข้มแข็ง สมดุล อย่างสร้างสรรค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการผลิต การค้า การลงทุน การพัฒนาคุณภาพคน ทั้งความรู้คู่คุณธรรม สังคมมั่นคงเป็นธรรม มีพลังและเอื้ออาทร เน้นการผลิตและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงของพลังงานและอาหาร และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

อย่างไรก็ตามประเทศไทยยังคงต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายบริบททั้งที่เป็นโอกาสและข้อจำกัดต่อการพัฒนาประเทศจึงต้องมีการเตรียมความพร้อมของคนและระบบให้มีภูมิคุ้มกันพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นโดยยังคงอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นแนวปฏิบัติในการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ให้ความสำคัญต่อการรวมพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้มีส่วนร่วมดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผนฯ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่การปฏิบัติรวมทั้งการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่องการสร้างขบวนการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในมิติต่างๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม ทุนมนุษย์ ทุนสังคม ทุนทางวัฒนธรรม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน สามารถจัดการชุมชนและปรับตัวเข้ารับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม สำหรับการเสริมสร้างทุนทางเศรษฐกิจ มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจภายในประเทศให้เข้มแข็ง โดยใช้ทุนทางปัญญาบนพื้นฐานการพึ่งพาซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อสร้างกระแสสังคมให้มีการนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิดหรือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตในหมู่ประชาชนทุกภาคส่วนและทุกระดับโดยมีวัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสนับสนุนประชาชนทุกภาคส่วนและทุกระดับให้สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในลักษณะที่สอดคล้องกับหน้าที่และบทบาทของแต่ละบุคคลได้อย่างเหมาะสมและท้ายที่สุดนำไปสู่การปลูกฝังปรับเปลี่ยนจิตสำนึกและกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตตามแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดจนนำไปสู่การปรับระบบและโครงสร้างการพัฒนาให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง(แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11)

จังหวัดชัยนาทเป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้มีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทาง และเป้าหมายในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นให้ชุมชนในการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพในการจัดการตนเองในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งการจัดการตนเองตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ได้ถูกกำหนดให้เป็นหนึ่งในพันธกิจของแผนพัฒนาจังหวัดชัยนาท ป.พ.ศ.2557 – 2559 และในช่วงระยะเวลาของแผนการพัฒนาจังหวัดชัยนาทดังกล่าว มีชุมชนหลายแห่งในจังหวัดชัยนาทที่ประสบความสำเร็จในการจัดการตนเองบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีศักยภาพและสามารถพึ่งตนเองด้านการลดต้นทุนภาคการผลิตผลการพึ่งพาจากภายนอกชุมชนได้ พร้อมทั้งมีรายได้เสริมจากการผลิตระดับครัวเรือนโดยมีระบบบริหารจัดการชุมชนด้วยการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสำหรับปรับเปลี่ยนระบบคิดเพื่อเสริมสร้างวิถีชีวิตที่เหมาะสมเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้

ชุมชนท้องถิ่นในจังหวัดชัยนาท อาทิ ชุมชนบ้านเนินถ่าน หมู่ที่ ๖ ตำบลเสือโฮก อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท ชุมชนบ้านใหม่บางกระเบียน หมู่ 12 ตำบลลุด อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ชุมชนบ้านสระไม้แดง หมู่ที่ 16 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท และชุมชนบ้านวังหัวเรือ หมู่ที่ 2 ตำบลวังตะเคียน อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาทซึ่งชุมชนทั้ง 4 ชุมชนนี้เป็นต้นแบบของจังหวัดชัยนาทที่ได้รับการยกย่องในการพัฒนาชุมชนที่ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนได้นำมาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนจนเกิดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจากการปฏิบัติจริงในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนที่นำไปสู่การพัฒนาชุมชนบนฐานทรัพยากรชุมชนที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ได้แก่ องค์ความรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เป็นทรัพยากร ความรู้ ข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านการจัดการตนเอง โดยเน้นให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนาชุมชน ด้านการบริหารจัดการ การวิเคราะห์และวางแผนชุมชน ภายใต้การจัดการที่เหมาะสม เพื่อให้การแก้ปัญหาตรงกับความต้องการของชุมชน โดยใช้เวทีชุมชน และกระบวนการการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นได้มาเรียนรู้ร่วมกัน และนำไปสู่ปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

จากสถานการณ์ดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าการตระหนักถึงความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนบทได้ปรับเปลี่ยนจากการพึ่งพิงปัจจัยต่างๆภายนอกชุมชนเป็นการพึ่งตนเองจากปัจจัยที่มีอยู่ภายในชุมชน โดยอาศัยตนเองและทุนทางสังคมในการส่งเสริมความสามารถในการพึ่งตนเองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนอย่างแท้จริง อันเป็นการวางฐานการเสริมพลังชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

2.วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชนด้านเศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3.วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เรื่อง การพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 1.เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของชุมชนด้านเศรษฐกิจ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนในการจัดการตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2.เพื่อพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะและเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนต่อไป

3.1การเลือกพื้นที่ในการศึกษา

การเลือกพื้นที่ชุมชนจังหวัดชัยนาททั้ง 4 ชุมชนนั้น เป็นการศึกษาด้วยข้อพิจารณาที่ว่าพื้นที่นั้นมีประเด็นและปรากฏการณ์ที่ชัดเจนในเรื่องที่จะเข้าไปศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท กล่าวคือ ชุมชนมีความเข้มแข็งในการพัฒนาศักยภาพตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาภายในชุมชน และจากการศึกษาเบื้องต้น ทำให้ทราบว่าผลจากการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชนนั้น ทำให้ชุมชนเกิดความรัก ความหวงแหนหรือความรู้สึกเป็นเจ้าของตระหนักในคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่นจนทำให้ชุมชนมีการจัดการ การดูแลทรัพยากรและความรู้สึกดังกล่าวได้ส่งผลให้มีการดำเนินกิจกรรมสาธารณะอื่นๆของชุมชนตามมา อย่างไรก็ตามแนวคิดด้านการพัฒนาชุมชนมีอยู่หลายแนวคิดแต่ทุกแนวคิดสามารถที่จะเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็นองค์รวม ดังนั้นชุมชนในจังหวัดชัยนาททั้ง 4 ชุมชน เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งในด้านของการจัดการตนเองตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนในด้านอื่นๆตามมาด้วยซึ่งสอดคล้องกับหลักการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวมเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน

3.2 ประชากรที่ศึกษา

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study) ซึ่งหน่วยการวิเคราะห์ คือ ชุมชนบ้านเนินถ่าน ชุมชนบ้านใหม่บางกระเบียน บ้านสระไม้แดง และชุมชนบ้านวังหัวเรือ จังหวัดชัยนาท ดังนั้นประชากรที่ศึกษาจึงประกอบด้วยบุคคลในชุมชน ดังนี้

1. ผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและผู้นำตามธรรมชาติ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) สมาชิกเทศบาลตำบล คณะกรรมการชุมชน คณะกรรมการกลุ่มและกองทุนต่างๆ ในชุมชน
2. ผู้อาวุโสภายในชุมชน และผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน

3. สมาชิกของกลุ่มต่างๆภายในชุมชนที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ และกลุ่มที่จัดตั้งขึ้น เพื่อการพัฒนาชุมชน และสมาชิกชุมชนทั่วไปนอกเหนือจากที่กล่าวไว้แล้ว

4. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้าไปดำเนินงานในชุมชน อาทิ สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์

5. ภาศิ/เครือข่ายภายนอกที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งวิธีการศึกษาไว้ 2 ขั้นตอน ซึ่งจะทำให้ผู้วิจัยเห็นภาพการศึกษาที่ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยแบ่งเป็น ขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและขั้นตอนการศึกษาจากพื้นที่ศึกษาจริง

1. ขั้นตอนการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Study) ผู้วิจัยได้ค้นคว้าแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและความชุมชน แนวคิดการพัฒนาชุมชน แนวคิดกระบวนการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาแบบยั่งยืน จากรายงานการวิจัย รวบรวมบทความจากเอกสาร วารสารต่างๆ และจากหนังสือ ตำรา เอกสารทางวิชาการ เพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษา การวิเคราะห์ การอภิปรายผลการศึกษา

2. ขั้นตอนการศึกษาจากพื้นที่จริงหรือศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยลงศึกษาที่ชุมชนบ้านเนินถ่าน หมู่ที่ 6 ตำบลเสือโฮก อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท ชุมชนบ้านใหม่บางกระเบียน หมู่ 12 ตำบลตุ๊ก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท ชุมชนบ้านสระไม้แดง หมู่ที่ 16 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท ชุมชนบ้านวังหัวเรือ หมู่ที่ 2 อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท เพื่อหาข้อมูลและข้อเท็จจริงที่จะนำมาวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษาตามกรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกต เป็นเครื่องมือสำคัญในการศึกษา

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท ในครั้งนี้ประกอบด้วย แนวคำถามประกอบการสนทนา และการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ตอบหรือผู้ถูกสัมภาษณ์ได้พูดคุยและตอบคำถามพร้อมทั้งแสดงเหตุผลและความคิดเห็นไปในตัวด้วย

แนวคำถามประกอบการพูดคุย และการสัมภาษณ์มีดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน
2. การพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
3. การได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกชุมชนทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนในการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ

3.5 การประมวลผลข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูล

การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ทำการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงพรรณนาความ (Descriptive Analysis) โดยใช้แนวคิดทฤษฎีต่างๆที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นเป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และจากข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามรวมทั้งการอ้างอิงข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต และการสัมภาษณ์สมาชิกของชุมชนและผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนเพื่อให้เห็นภาพแนวทางการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4. ผลการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่จังหวัดชัยนาท โดยมีพื้นที่ในการศึกษา ดังนี้ 1) ชุมชนบ้านเนินถ่าน หมู่ที่ ๖ ตำบลเสือโฮก อำเภอเมืองชัยนาท จังหวัดชัยนาท 2) ชุมชนบ้านใหม่บางกระเบียน หมู่ 12 ตำบลตลุก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท 3) ชุมชนบ้านสระไม้แดง หมู่ที่ 16 ตำบลแพรกศรีราชา อำเภอสรรคบุรี จังหวัดชัยนาท 4) ชุมชนบ้านวังหัวเรือ หมู่ที่ 2 ตำบลวังตะเคียน อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท

พื้นที่ศึกษาทั้ง 4 ชุมชนเป็นพื้นที่ต้นแบบของจังหวัดชัยนาทในการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิถีการดำเนินชีวิต การทำงาน การบริหารจัดการ รวมถึงการกำหนดนโยบายแผนการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ ที่มุ่งเน้นแนวทางสายกลาง โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผลมีภูมิคุ้มกันที่ดี ภายใต้เงื่อนไขความรอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตอดทน ขยันหมั่นเพียร เพื่อการอยู่ร่วมกันระหว่างคน สังคม และธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับทั้งในระดับบุคคล/ครอบครัว ระดับกลุ่ม/องค์กร/ชุมชน และระดับสังคม

จากการศึกษาข้อมูลทั้ง 4 ชุมชนของจังหวัดชัยนาทนั้น เป็นพื้นที่ศึกษาการพัฒนาศักยภาพของชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้ สามารถวิเคราะห์และอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

4.1 ด้านโครงสร้างการบริหารจัดการชุมชน

จากการศึกษาพบว่าในการส่วนของการพัฒนาศักยภาพของชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้านการบริหารจัดการกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีการจัดองค์กรชุมชนในระดับหมู่บ้าน ในภาพรวมทั้งหมด 4 ระดับเพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม ความเข้าใจร่วมกันทุกฝ่ายในชุมชน ดังนี้

1. คณะกรรมการที่ปรึกษาหมู่บ้าน คณะกรรมการชุดนี้ มีหน้าที่ในการเป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการหมู่บ้านในการดำเนินกิจกรรมต่างๆในชุมชน เมื่อคณะกรรมการหมู่บ้านหรือการประชุมหมู่บ้านจะพิจารณาจัดทำแผนการดำเนินกิจกรรมใดๆ ผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มองค์กรในชุมชน จะต้องนำมาหารือกับคณะกรรมการที่ปรึกษาหมู่บ้าน

2. คณะผู้บริหารหมู่บ้าน คณะกรรมการชุดนี้ กำหนดขึ้นเพื่อเป็นกลไกหลักในการประสานการดำเนินการบริหารจัดการพัฒนาหมู่บ้านในด้านต่างๆ เพื่อเป็นกลไกการเชื่อมประสานระหว่างคณะกรรมการที่ปรึกษาหมู่บ้าน ประชาคมหมู่บ้าน และกลุ่มองค์กรต่างๆ

3. คณะกรรมการหมู่บ้านหรือคณะผู้แทนกลุ่ม ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของหมู่บ้านรวมทั้งการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 คณะกรรมการบริหารกลุ่มกิจกรรมต่างๆ โดยแต่ละกลุ่มจะมีคณะกรรมการบริหารตามความเหมาะสมของกลุ่มทุกกลุ่มกิจกรรม เพื่อเป็นองค์กรในการขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่ม

4.2 หลักการดำเนินงานของชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชน เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นั้นเป็นการดำเนินงานโดยการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีหลักการดำเนินงาน ดังนี้

1. หลักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสร้างองค์ความรู้ร่วมกันในการขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชน เช่น กิจกรรมการทำปุ๋ยหมักเพื่อลดต้นทุนภาคการเกษตร โดยในแต่ละชุมชนมีความคิดริเริ่มของชาวบ้านที่จะแก้ไขปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น ลดปัญหาการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อการอนุรักษ์ดิน และลดปัญหาปุ๋ยที่มีราคาแพง โดยได้รับการสนับสนุนการอบรมความรู้การทำปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยชีวภาพ วัสดุอุปกรณ์ จากหน่วยงานในระดับสำนักงานพัฒนาชุมชนในระดับอำเภอ ทำให้ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีรายได้เพิ่มมากขึ้น และสามารถลดต้นทุนการเกษตร

2 หลักประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วม โดยกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละกิจกรรมของชุมชนในพื้นที่ศึกษานั้น ให้ความสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มกิจกรรมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ในระดับกลุ่มก่อนจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน จะต้องนำเข้าสู่การประชุมพิจารณาของกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกเห็นชอบ แล้วนำเสนอต่อที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน ซึ่งให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมเป็นอย่างมาก ตั้งแต่การร่วมคิด การร่วมตัดสินใจในโครงการสำคัญต่างๆ การใช้ฉันทามติความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) เป็นแนวทางในการบริหารและดำเนินกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่

3. หลักการกระจายอำนาจ จากการศึกษพบว่า มีการกระจายอำนาจการบริหารจัดการตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละกลุ่มองค์กร เช่น บทบาทหน้าที่ของผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จะดูแลช่วยเหลือในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มองค์กรชุมชนในลักษณะกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง บทบาทหน้าที่ของผู้นำกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนนั้น มีหน้าที่สำคัญเป็นอย่างมากในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจัยสำคัญที่เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งผู้วิจัยสามารถสรุปปัจจัยสำคัญ 6 ประการได้แก่

1) ด้านผู้นำชุมชน ผู้นำมีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน สร้างความรู้สึกอันมั่นคงให้เกิดขึ้นกับกลุ่ม มีความรู้ความสามารถในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2) ด้านการเรียนรู้ พื้นที่ศึกษาทั้ง 4 ชุมชนนั้น มีการพัฒนาองค์ความรู้และการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีการพัฒนาศักยภาพในเศรษฐกิจรวมทั้งการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนบนฐานแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

3) ด้านการจัดโครงสร้างการบริหารหมู่บ้าน จากการศึกษาพบว่า การกำหนดโครงสร้างการบริหารจัดการภายในหมู่บ้านนั้น โดยทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องในหมู่บ้านสามารถขับเคลื่อนกิจกรรมได้ด้วยความเข้าใจ การดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน หรือการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจหรือด้านต่างๆ มีการพิจารณาอย่างรอบคอบอย่างมีเหตุผลเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน

4) ด้านทุนทางสังคมของชุมชน จากการศึกษาพบว่า โครงสร้างพื้นฐานของชุมชนในพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 ชุมชนนั้น ในการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจพื้นฐานการจัดการตนเองตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ชุมชนทั้ง 4 ชุมชน มีทุนทางสังคมเป็นฐานสำคัญในการพัฒนาชุมชน เช่น ที่ดินที่มีความเหมาะสมในการเพาะปลูกด้านภาคการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ศึกษา มีแหล่งน้ำในการอุปโภคและบริโภคในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งน้ำมีความสำคัญอย่างมากในการขับเคลื่อนกิจกรรมภาคการเกษตร การมีระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่แน่นแฟ้น การมีวัฒนธรรมชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ที่ประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพหรือการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน รวมทั้งผู้นำที่มีศักยภาพเป็นอีกหนึ่งกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของชุมชนในการจัดการตนเอง ดังนั้นการที่ชุมชนมีทุนทางสังคมเป็นตัวหนุนเสริมในการพัฒนาชุมชนและผนวกกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนนอกจากนี้ชุมชนมีผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ภูมิปัญญาเหล่านี้จะมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่ครัวเรือนหรือบุคคลอื่นๆหลากหลายวิธีการ เช่น ภูมิปัญญาการแปรรูปสมุนไพรในชุมชนเป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน เช่น การทำสบู่ การทำแชมพูสระผมจากสมุนไพรการทำผลิตภัณฑ์ครีมอาบน้ำจากสมุนไพร การทำน้ำยาเอนกประสงค์ การทำปุ๋ยชีวภาพหรือน้ำหมักชีวภาพ สารไล่แมลง ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกครัวเรือนต้องใช้ในกิจกรรมครัวเรือนหรือภาคการเกษตร ซึ่งครัวเรือนในชุมชนทั้ง 4 ชุมชน นั้น ดำเนินการเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพของตนเองด้านเศรษฐกิจ หรือการถ่ายทอดองค์ความรู้โดยการรวมกลุ่มทำกิจกรรมในลักษณะต่างๆและมีการแบ่งผลผลิตไปใช้ในครัวเรือน ในบางครั้งมีการถ่ายทอดองค์ความรู้ในเวทีประชาคม หอกระจายข่าวในหมู่บ้าน หรือการจัดกลุ่มตามความสนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับวิทยากรนอกชุมชนเพื่อเสริมองค์ความรู้ภูมิปัญญาที่มีให้สมบูรณ์ขึ้น

5) การรวมกลุ่ม/องค์กรชุมชน จากการศึกษาพบว่า ชุมชนทั้ง 4 ชุมชน นั้น มีกลุ่มกิจกรรมหลากหลายกลุ่ม เช่น กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชน กลุ่มกองทุนหมู่บ้านกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น ซึ่งแต่ละกลุ่มสามารถสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชุมชนด้านเศรษฐกิจ โดยมีคณะกรรมการ ร่วมเป็นคณะกรรมการ ประชาคมหมู่บ้าน เสนอความคิดเห็นตามบทบาทหน้าที่เพื่อเสริมสร้างกิจกรรมการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดขึ้นแก่ชุมชน และนอกนั้นการรวมกลุ่มกิจกรรมในชุมชนสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจและการพัฒนาศักยภาพของสมาชิกกลุ่มและสมาชิกในชุมชนด้านการพัฒนาองค์ความรู้ของตนเองและการพัฒนาองค์ความรู้ของกลุ่มในสามารถนำองค์ความรู้ประยุกต์ใช้แก้ไขปัญหาในด้านเศรษฐกิจที่ตนเองและครอบครัวประสบอยู่ได้ เช่น กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้น สมาชิกกลุ่มสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้อีกช่องทางหนึ่งจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็น การลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน

6) ด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีการพัฒนา จากการศึกษาพบว่าชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ที่เป็นพื้นที่ในการศึกษาวิจัยนั้น เป็นชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนกิจกรรมที่สำคัญ และเป็นกิจกรรมที่ชุมชนมีความต้องการที่จะดำเนินการ ทำให้การพัฒนาหมู่บ้านมีความสามารถในการปรับตัวให้พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นได้ ด้วยการใช้ภูมิคุ้มกันที่ดีที่เกิดจากการจัดการเรียนรู้ การสนับสนุนวัสดุและงบประมาณของภาคีการพัฒนาต่างๆ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล และสำนักงานพัฒนาชุมชนระดับอำเภอ

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษารั้ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เสนอแนะต่อชุมชน องค์กรท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้ 1) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการความรู้ของชุมชนในรูปคณะทำงานของชุมชน องค์กรชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งการเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมดำเนินงาน และร่วมรับผลประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม 2) การสร้างจิตสำนึกในการพัฒนาองค์ความรู้ของชุมชนให้เห็นถึงคุณค่าของความรู้ที่มีอยู่ในชุมชน การจัดกิจกรรมที่ใช้ฐานองค์ความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนกิจกรรมด้านการพัฒนาชุมชนมิติต่างๆ

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาองค์ความรู้ของชุมชนในมิติอื่นในพื้นที่ในจังหวัดชัยนาท 2) ควรมีการศึกษาการศักยภาพของชุมชนในการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ชุมชนในการพัฒนาชุมชนในพื้นที่จังหวัดชัยนาทหรือจังหวัดใกล้เคียง

บรรณานุกรม

- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2546.
- ประเวศ วะสี. เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจ สังคม. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน. 2556.
- พิมาน วงศ์อภัย. “ปัจจัยที่ส่งเสริมให้องค์กรประชาชนสามารถพึ่งตนเอง : ศึกษากรณีศูนย์บริการสมาชิกนิคมสร้างตนเองโดนสัง อำเภอนนัง จังหวัดอุดรธานี”. วิทยานิพนธ์ **มหาบัณฑิต สังคมสงเคราะห์ศาสตร์**, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.
- สมเกียรติ อ่อนวิมลวิกฤต “เศรษฐกิจพอเพียง” “ปรัชญา” ไม่ใช่ “ทฤษฎี”, มติชน, 26 ก.พ. 2550.
- อภิชัย พันธเสน. พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2550.
- วารสารเศรษฐกิจและสังคมปีที่ 42 ฉบับที่ 6 เดือนพฤศจิกายน-ธันวาคม 2548 หน้า 41-47